

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan pdf).

Viite:

Imppola, J. 2020. Rahojen keräilyn ABC, osa I : I niin kuin Islanti.
Keräilyuutiset 31 (4), 62 - 69.

Rahojen keräilyn ABC, Osa I

I niin kuin Islanti

Islanti, tuo satujenkin saarena tunnettu, on syntynyt Euraasian ja Pohjois-Amerikan mannerlaattojen erkanemisen aiheuttamista laavapurkauksista syntyneestä basaltista. Suuri osa saaresta onkin laavakenttien ja jäätiköiden peitossa. Maa on yli puolet vuodesta valtaosin asuinkelvotonta seutua. Laava ja siitä kumpuava lämpö liikuttavat jäätiköitä, lunta sekä maata talvikuukausina täysin ennalta arvaamattomasti. Monet sisämaan tiet ovat suljettuina suurimman osan vuodesta.

Islanti on nykyisin käytännössä puuton saari, mutta aikoinaan neljäsosa saaren pinta-alasta on ollut koivumetsän peitossa. Kun viikingit tulivat Islantiin reilut tuhat vuotta sitten, he kaa-toivat ja polttivat metsiä luodakseen maanviljelys- ja laidunmaata. Puuta käytettiin myös talojen rakentami- seen ja polttopuuksi. Maan metsät käytettiin loppuun alle 300 vuodessa. Islannin maaperä on metsättömyy-

den vuoksi heikkolaatuista. Tilannetta pahentavat tu- livuorenpurkausten ilmoille nostattamat tuhkapilvet. Maaperä on niin irtonaista, että Islannin voimakkaat tuulet johtavat usein hiekkamyrskyihin. Pääkaupun- ki Reykjavikin itäpuolella oli erityisen tuhoisa hiek- kamyrsky vuonna 1882, jonka jälkeen maan hallitus päätti aloittaa metsien istuttamis- ja maaperän paran- tamishankkeita, mutta edistys on ollut hidasta.

Islanti on yksi harvoista valtioista, jonka koko asutushistoria on kirjattu ylös viikinkien saagoihin, jotka kertovat alusta lähtien, kuinka - ja milloin - viikingit ottivat saaren käyttöön ja mihin kukin uudisasukas muutti. Islannin yhteiskunnan historia ulottuu reilun tuhannen vuoden taakse, jolloin Norjasta lähteneet siirtolaiset alkoivat asuttaa maata. Kirjalisten lähteiden mukaan Islannin asutus alkoi vuonna 874 Ingólfur Arnasonista, sillä hän oli ensimmäinen asuttamistarkoituksella Islantiin purjehtinut viikinki. Viikinkisiirtolaiset asuttivat koko maan 800-luvun loppuun mennessä. Asutuksen aikana maahan muutti arviolta 4 300 – 24 000 viikinkiä, joista ensiasukkaita oli arviolta 300 – 400. Asutuksen vakiinnuttua saaren asukkaat perustivat vuonna 930 maailman vanhimmaksi kansanedustuslaitokseksi sanotun Alltingin.

On myös löydetty todisteita viikinkijä selvästi aiemmasta asutukseen saarella. Vanhoista Etelä-Islannin ja Vestmannaeyr -saaren noin vuonna 800, eli noin 100 vuotta ennen viikinkien saapumista, kaivetuista luolista on löytynyt seiniltä ris-

Kuva 1. Hacksilver-erä. Lähde: <https://cdn.globalauctionplatform.com/54b0f7de-d981-4194-954e-a86d00ac0c6b/f651e57f-7e19-4581-a746-e52f867dd507/original.jpg>. Kuuvan muokkaus Jorma Imppola.

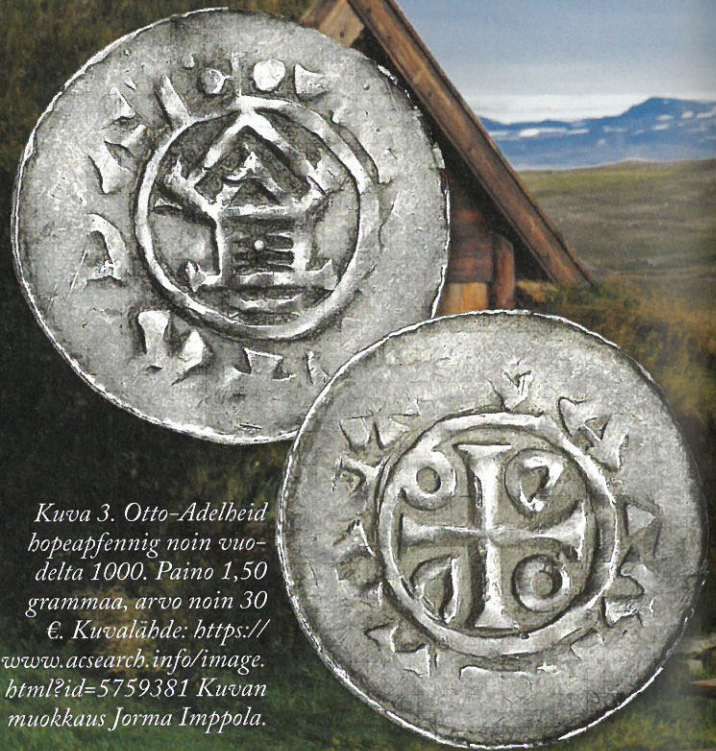
tikaiverruksia, jotka antavat olettaa, että luolat ovat saarelle etelästä tulleiden kristittyjen munkkien kaivamia. Kaiverrusten tyyli on nimittäin hyvin samanlainen kuin Skotlannin ja Irlannin ulkosaarilta löytyvissä risteissä. Jopa viikinkiteksteissä on mainittu, että heidän tullessaan saarelle siellä asui jo ihmisiä. He olivat todennä-

köisesti irlantilaisia munkkeja, jotka sittemmin viikinkien saavuttua poistuivat, koska eivät halunneet olla pakanoiden seurassa.

Islanti päättyi Norjan valtapiiriin vuonna 1262. Norjan ja Tanskan yhdistyessä Tanskan kruunun alle vuonna 1384 tuli Islannista osa Tanskaa. Vuon-

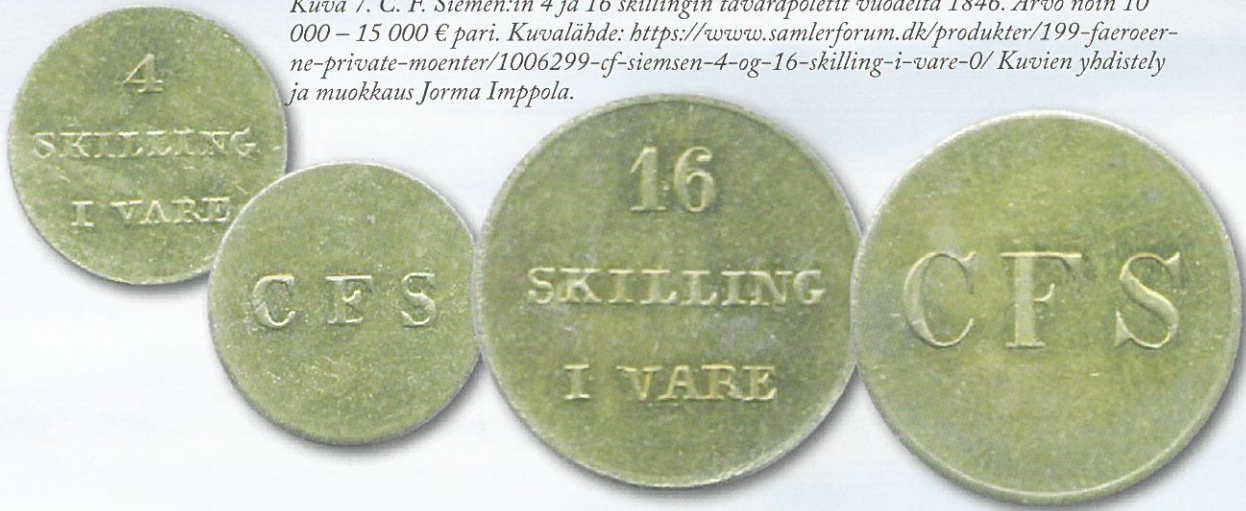

Kuva 2. Abbasidit, Hopeadirhemi Bagdadin al-Mutamid. Paino 3,06 grammaa. Harvinainen, mutta silti arvo vain 40 – 60 €. Lähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=5334390> Kuuvan muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 3. Otto-Adelheid hopeapfennig noin vuodelta 1000. Paino 1,50 grammaa, arvo noin 30 €. Kuvalähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=5759381> Kuuvan muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 7. C. F. Siemen'in 4 ja 16 skillingin tavarapoletit vuodelta 1846. Arvo noin 10 000 – 15 000 € pari. Kuvalähde: <https://www.samlerforum.dk/produkter/199-faeroerne-private-moenter/1006299-cf-siemsen-4-og-16-skilling-i-vare-0/> Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

na 1918 tuli Islannista miltei itsenäinen kuningaskunta unionissa Tanskan kanssa, ja vuonna 1944 Tanskan ollessa kolmannen valtakunnan Saksan miehittämä tuli Islannista itsenäinen valtio.

Islannin asukasluku on nykyään noin 357 000 ja pinta-ala on 103 000 km², joka on alle kolmannes Suomen pinta-alasta, mutta vain hieman yli yksi prosentti sii-

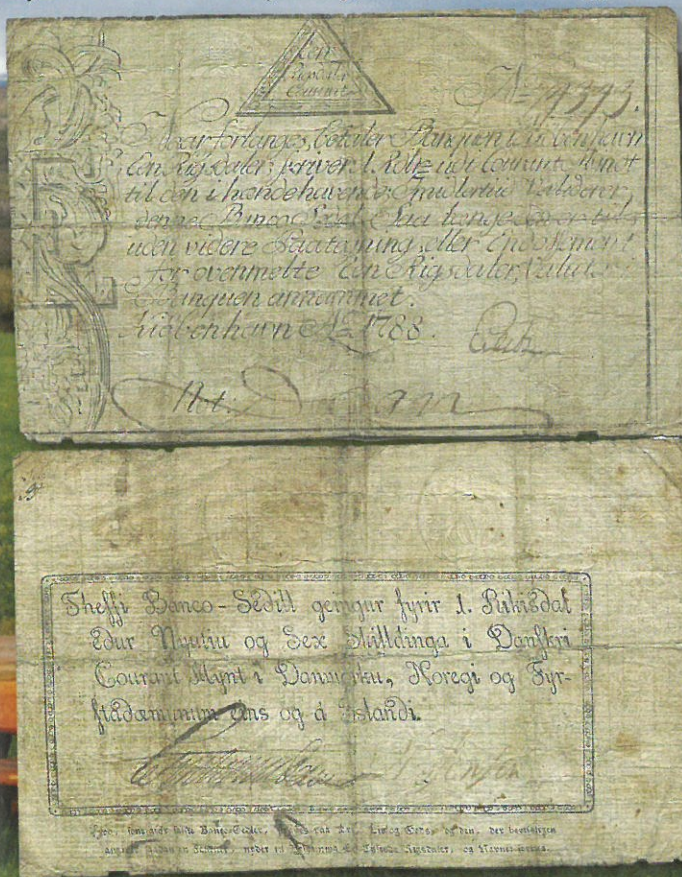
tä on viljelykelpoista maata. Väestöstä yli puolet asuu maan pääkaupungissa Reykjavikissa tai sen ympäristössä.

MUUALTA ISLANTIIN TULLEET RAHAT
Islannin maaperän köyhyiden vuoksi on miltei kaikki metalli (paitsi osa raudasta) tuotu maahan muualta. Näin ollen myös käytetyt rahat on alun perin tuotu

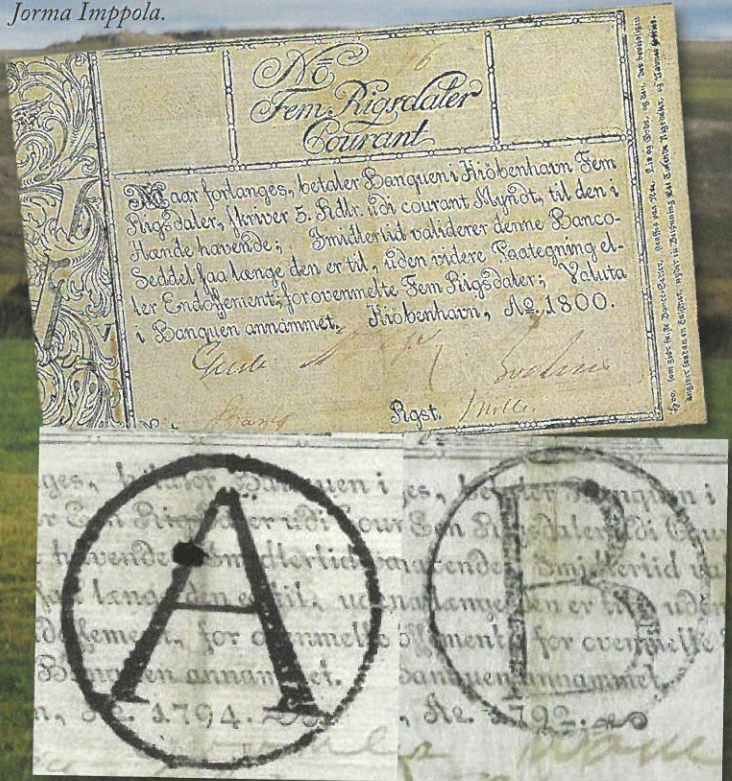
muualta uudisasukkaiden ja kaupankäynnin myötä. Jalometalleja on käytetty niin painonsa mukaisina maksuvälineinä kuin koruinaakin. Viikinkien maailmassa käytettiin rahana paljon niin sanottua hacksilveriä eli kaikenlaisia, monasti paloiksi hakattuja, hopeapaloja.

Kuten kuvasta 1 nähdään, oli skandinaavisissa viikinkiajan hacksilver -eris-

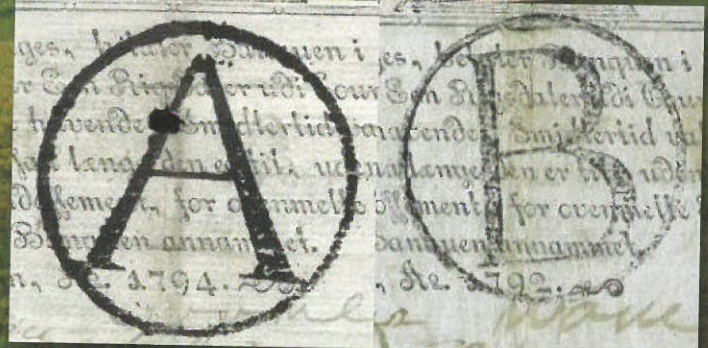
Kuva 4. 1 rigsdaler 1788. Taustapuolella teksti, joka kertoo setelin olevan käypä myös Islannissa, arvo noin 600 €. Kuvalähde: https://bruun-rasmussen.dk/m/lots/22F556BBA482?auction_day_id=1004294 Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 5. 5 rigsdaler 1800, etupuoli. Taustapuolella teksti, joka kertoo setelin olevan käypä myös Islannissa. Harvinaisen. Kuvalähde: https://colnect.com/en/banknotes/banknote/36045-5_Rigsdaler-1795-1801_Provisional_Issues-Iceland Kuvan muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 6. Esimerkkejä 1 Rigsdalerin seteleiden etupuolen käyppöleimoista. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 8. Islannin ensimmäiset omat setelit 5 ja 10 kronur 1885, yksipuolisia. Seteleiden arvo 1 000 – 4 000 € per seteli kunnosta riippuen. Kuvälähteet <https://i.colnect.net/b/986/155/5-Kr%C3%B3nur.jpg> https://colnect.com/en/banknotes/banknote/24524-10-Kr%C3%B3nur-1885_Law_of_18091885-Iceland Kuviin yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

sä ja kätöksissä usein mukana koru- ja aineshopean lisäksi islamilaisia ja eurooppalaisia hopearahoja tai niiden fragmentteja. Viikinkien idän kauppamatkoiltaan mukanaan tuomat islamin maailman hopeadirhemit olivat siis ainakin ajallisesti vanhimpia Islannissa käytettyjä rahoja. Kuitenkin niiden rooli oli lähinnä hopearaaka-aineen rooli, ja niiden arvo perustui

niiden painoon. Pian tämän jälkeen niitä seurasivat skandinaaviset, englantilaiset ja saksalaiset pennyt ja penningit. Islannista on löydetty kaikkiaan neljä hacksilverkätköä, joista kahdesta on löydetty rahoja. Merkittävin on vuonna 1930 löydetty Gaulverjabær:in aarre, jonka 360 esineestä oli 356 oli rahoja tai rahafragmentteja. Rahojen perusteella on aarre kätetty

noin 1010 – 1015. Aarteessa oli hopearahoja seuraavasti: englantilaisia 172 kpl, saksalaisia 160 kpl, skandinaavisia imitatio-rahvoja 8 kpl, tanskalaisia 5 kpl, ruotsalaisia 4 kpl, islamin maista 4 kpl, irlantilaisia 2 kpl ja vielä yksi böömiläinen raha.

Vuonna 1952 löydetyssä Keta:n kätöksissä oli 41 esinettä, joista 6 oli rahoja. Yksi rahoista on Otto-Adelheid pen-

Kuva 9. 50 kronur 1885/1900. Hinta noin 300 €. Kuvälähde: https://www.cgbfr.com/50-kronur-islände-1912-p-09b-pr-th,b68_0602,a.html Kuviin yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 10. Tilapäisseteli 100 kronur 1919. Painettu 5 kronur 1885 taustapuolelle. Hinta noin 1 000 €. Kuvälähde: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=787&lot=81> Kuviin yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Kuva 11. Islannin ensimmäiset omat metallirahat: 10 ja 25 aurar 1922. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

Kuva 12. Islannin ensimmäiset omat kruunut: 1 króna ja 2 krónur 1925. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

ninki vuoden 1000 ajoilta ja loput ovat islamin dirhemeiden fragmentteja. Kaksi fragmenttia ovat tunnistamattomia, mutta tunnistettuja ovat dirhemit, joita ovat lyöttäneet Nasr ibn Ahmed (913-942), al-Mutadir (908-932) loput 2 ovat fragmentteja samasta Bagdadin al-Mutamid:in (883-884) dirhemistä.

Löydössä ollut Otto-Adelheidin hopeapfennig osoittaa, että myös tämä löytö on kätkeyty 1000-luvun alussa.

Viikinkiajan ja varhaisen keskiajan rahoja on löydetty yksittäisinä löytöinä vain 14 kappaletta. Löytöjen rahat jakaantuvat seuraavasti: norjalaisia 5 kpl, anglosaksisia 4 kpl, islamilaisia 2 kpl, tanskalaisia ja saksalaisia 1 kpl sekä yksi imitaatoraha.

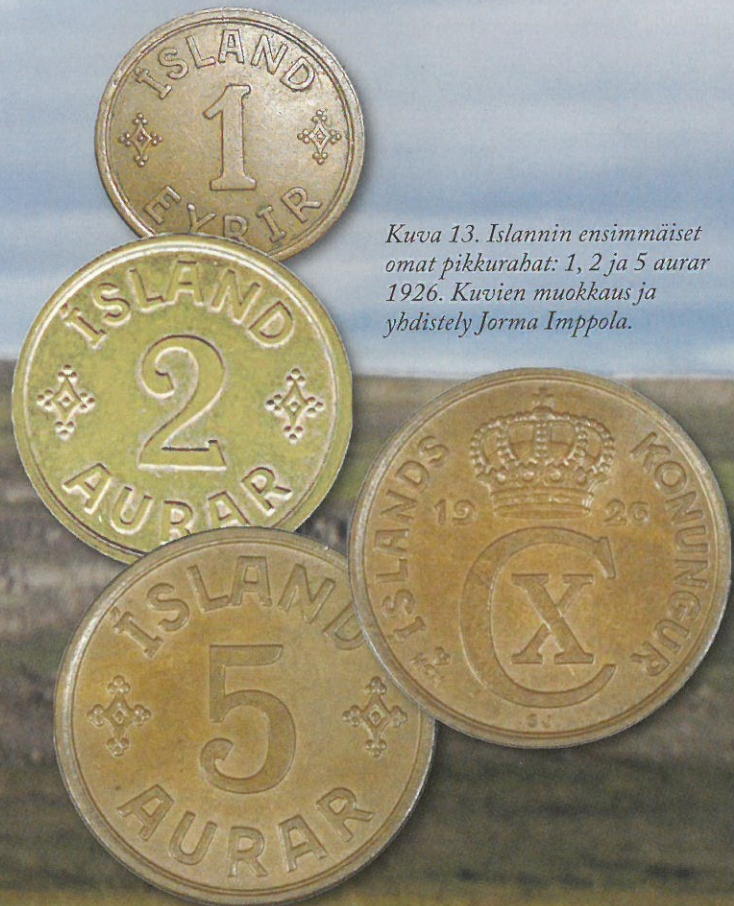
Kuriositeettina voisi mainita, että Islannista on löydetty 6 yksittäistä roomalaisia pronssirahalöytöä. Kaikki löydetty roomalaiset pronssirahat ovat 200-luvun eri hallitsijoiden lyöttämiä, ja ne lienevät kulkeutuneet Islantiin ennemminkin koriste-esineinä kuin rahoina.

ISLANTIA VARTEN TEHDYT RAHAT

Ensimmäiset Islannin rahaliikenteeseen tarkoitetut maksuvälineet olivat tanskalaisia mallin 1762 – 1792 (Pick A24c) 1 rigsdalerin seteleitä vuosiluvuilla 1778-80; 1783-89 ja 1791-92, joiden taustapuolella oli asiasta kertova lisäleima (Pick A1). Lisäksi laskettiin liikkeelle 5 rigsdalerin seteleitä mallia 1775 – 1791 (Pick A29a) vuosiluvuilla 1778-79, joiden taustapuolella oli asiasta kertova lisäleima (Pick A2)

Islannin rahaliikenteeseen tarkoitettujen seteleiden liikkeelle lasku jatkui tanskalaisilla mallin 1788 – 1804 (Pick A28) 1 rigsdalerin seteleitä vuosiluvuilla 1792-94 ja 1801, joiden taustapuolella oli asiasta kertova lisäleima (Pick A5a). Lisäksi laskettiin liikkeelle 5 rigsdalerin seteleitä mallia 1775 – 1791 (Pick A29b) vuosiluvulla 1800, joiden taustapuolella oli asiasta kertova lisäleima (Pick A6).

Uudemman tyyppisiä 1 ja 5 rigsdalerin seteleitä (Pick A5 ja A6) tunnetaan myös päällepainamalla A, B, C tai

Kuva 13. Islannin ensimmäiset omat pikkurahat: 1, 2 ja 5 aurar 1926. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

D. Tanskan tukiessa Napoleonin tämän sotatoimissa päätyi merkittäviä määriä tanskalaisia seteleitä Napoleonin vastustajien käsiin, ja sen vuoksi menettivät leimaamattomat setelit arvonsa. Leima kertoo, että seteli on yhä käypä Tanskan hallitsemilla ”ystävällismielisillä” alueilla.

Vuonna 1815 painettiin vuoden 1814 tanskalaisten 1 rigsbankdalerin seteleiden taustapuolelle Islannin 1 rigsbankdalerin seteleitä, joita tunnetaan nykyisin yksityisissä kokoelmissa 2-3 kpl ja joiden arvo on noin 8 000 €.

Luonnollisesti emämaa Tanskan rahat olivat käytössä myös Islannissa. Koska Islannin rahaliikenteessä ei vielä ollut omia kolikoita, paikkasivat vaihtorahan puutetta lukuisten eri toimijoiden liikkeelle laskemat moninaiset enemmän tai vähemmän epäviralliset ja paikalliset poletit.

KRUUNUARVOISET RAHAT

Tanskan kruunu otettiin käyttöön Islannissa vuonna 1874 ja se korvasi Tanskan Rigsdalerin. Ensimmäiset Islannin aivan omat rahat olivat 18. syyskuuta 1885 päivätyn rahalain mukaiset 5, 10 ja 50 kruunun setelit, ja ne laski liikkeelle Landsþjóður Íslands. Näistä 50 kruunun seteli on erittäin harvinainen.

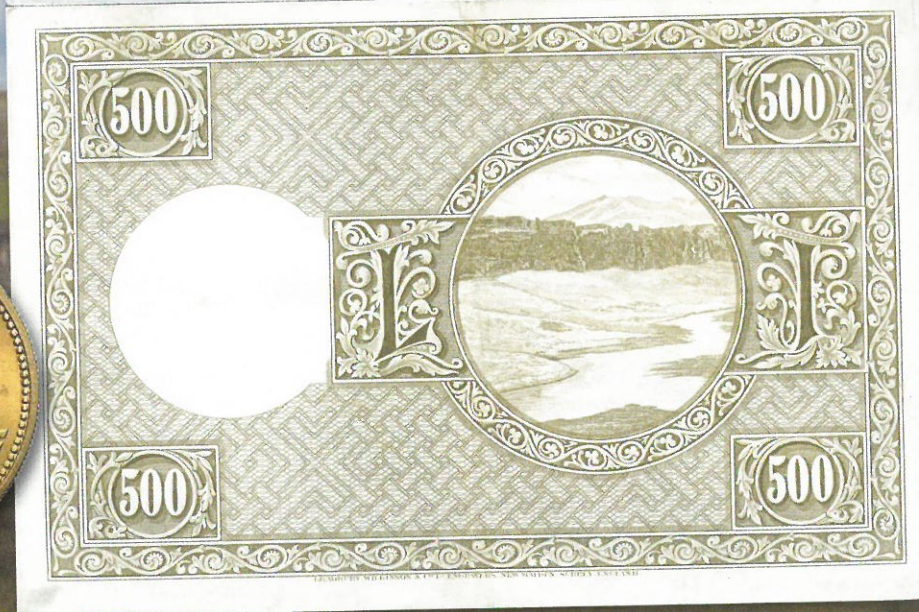
Rahalakia täydennettiin vuonna 12. tammikuuta 1900 ja uuden rahalain mukaisia 5, 10 ja 50 kruunun setelit laskettiin liikkeelle eri tyyppinä vuosina 1900 – 1912. Vuonna 1904 Islannin Pankki

(Íslands Banki) otti seteleiden liikkeellelaskuvastuun ja 100 kruunun seteli otettiin käyttöön. Vuonna 1921 Ríkissjóður Íslands aloitti seteleiden liikkeellelaskun 1, 5, 10 ja 50 kruunun seteleillä. Vuonna 1928 Landsbanki Íslands otti vastuun 5 – 100 kruunun seteleiden liikkeellelaskusta ja yhteistyössä Ríkissjóður Íslands:in kanssa 1 kruunun seteleitä laskettiin liikkeelle vuoteen 1947 asti. Landsbanki Íslands esitteli 500 kruunun setelin vuonna 1935 sekä 25 ja 1000 kruunun setelit vuonna 1957.

Ríkissjóður Íslands painatti vuoden 1885/1900 rahalain mukaisia 1, 2, 5, 10

ja 50 kruunun seteleitä vuodesta 1921 alkaen ja lisäksi 1 kruunun seteleitä mallia 1941 vuosina 1941–47. 1 ja 2 kruunun setelit ovat hyvin pelkistettyjä ja isommat arvot normaalien seteleiden kaltaisia. Islannin pankki (Íslands Banki) aloitti setelien liikkeelle laskun vuonna 1904 10, 50 ja 100 kruunun seteleillä. Sarja täydentyi vuonna 1920 uudistetuilla 10 ja 100 kruunun seteleillä.

Islannin kruunu irtosi kultakanasta Skandinaavisen rahaunionin hajottua ensimmäisen maailmansodan alkamisen myötä elokuussa 1914, mutta yhteys Tanskan kruunuun säilyi.

Kuva 16. Islannin ensimmäinen kultaraha 500 krónur 1961. Raha juhlisti Islannin itsenäisyystaistelun suuresti kunnioitettua sankaria Jón Sigurðssonia. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

Kuva 17. 500 krónur mallia 1948 (laki 1928). Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

Kuva 14. Islannin ensimmäiset juhlarahat: 2 kruunun pronssimitaliraha ja 5 sekä 10 kruunun arvoiset hopeamitalirahat vuodelta 1930. Sarjan arvo noin 200 – 250 €. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

Islanti itsenäistyi Tanskasta vuonna 1918. Kesäkuussa 1922 oli Islannin heikennettävä kruunuuaan Tanskan kruunuun nähden 23% ja tätä voidaan pitää Islannin oman itsenäisen rahapolitiikan alkuna, koska sen kruunu ei enää ollut sidottu Tanskan kruunuun. Tämän jälkeen Islannin rahataloutta ovat leimanneet lukuisat peräkkäiset devalvaatiot vuosien mittaan. Omien metallirahojen (jotka kuitenkin noudattelivat Tanskalaista rahajärjestelmää ja lyötiin Tanskan kuninkaallisessa rahapajassa Kööpenhaminassa) liikkeellelasku alkoi vuodesta 1922.

Vuonna 1925 Islannin kruunu kiinnitettiin samana vuonna kultakantaan palanneeseen Britannian puntaan ja tämä kytkös jatkui kevääseen 1939 asti, vaikka punta irrotettiinkin kultakannasta vuonna 1931.

Vuonna 1930 juhlistettiin Islannin kansankokouksen Alltingin perustamisen 1000-vuotisjuhla ja tämän kunniaksi lyötiin 2, 5 ja 10 kruunun arvoiset juhlamitalit.

Vuonna 1939 Islannin kruunu irrotettiin punnasta ja se devalvoitui 18%. Uudeksi kiinnekohdaksi valittiin US dollari. Sota-aika sain kuitenkin Islannin kruunun arvon huojumaan.

Vuonna 1944 saavutti Islanti täyden itsenäisyyden, ja sen metallirahat saivat uuden tasavaltalaisen ilmeen.

Sodan jälkeen vuonna 1949 devalvoitiin Islannin kruunu 30,5% ja se kiinnitettiin Bretton Woodsin sopimuksen kautta joustavasti US dollariin.

Vuosina 1960 – 1968 devalvoitiin Islannin kruunu tuntuvasti 4 kertaa ja Bretton Woodsin sopimuksen rauettua vuonna 1971 kiinnitettiin Islannin kruu-

nu suoraan dollariin vuonna 1973. Seuraavien 15 vuoden aikana devalvoitiin Islannin kruunu peräti 25 kertaa. Inflaation takia yhä suuriarvoisempia kolikoita ja seteleitä otettiin käyttöön, huippuna 5 000 kruunun seteli mallia 1961. Reippaan inflaation surkastuttama kruunu uudistettiin vuonna 1981, jolloin otettiin käyttöön 100 vanhaa kruunua vastaava uusi kruunu ISK. Vasta vuonna 1989 saatiin inflaatio- ja devalvaatiokierre katkaistua. Vuosien 2008 – 2011 finanssi-kriisi Islannissa heilutteli myös kruunun arvoa, mutta aiemmat syöksyinflaatiot eivät kuitenkaan toistuneet, vaikkakin kruunu heikkeni kriisin vuosina noin puoleen arvostaan. Kriisin jälkeen laskettiin liikkeelle lokakuussa 2013 10 000 kruunun seteli, jonka arvo on nykyisin noin 60 €.

Jorma J. Imppola, SeAMK

Kuva 15. Islannin tasavallan ensimmäiset omat rahat: 1, 5, 10 ja 25 aurar sekä 1 ja 2 kr 1946. Kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Imppola.

